

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

БОРОНОС ВІКТОРІЯ ГЕОРГІЇВНА

УДК 336.13.02(043.3)

**ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІЇ
У ДЕРЖАВНІЙ ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ:
МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор *Теліженко Олександр Михайлович*, Сумський державний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, завідувач кафедри менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, заслужений юрист України *Огонь Цезар Григорович*, Рахункова палата України (м. Київ), заступник директора департаменту з питань використання коштів державного бюджету фінансовими та контролюючими органами;

доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України *Барановський Олександр Іванович*, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), проректор з науково-дослідної та інноваційної роботи;

доктор економічних наук, професор *Леонов Сергій Вячеславович*, Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України” (м. Суми), завідувач кафедри фінансів

Захист дисертації відбудеться 26 жовтня 2012 р. о 12:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” вересня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зростання рівня добробуту населення і підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, і на базі цього – розвиток територіальних громад, є одними з головних завдань держави, які втілюються в життя шляхом реалізації відповідної державної політики, у тому числі економічної, основною складовою якої є державна фінансова політика (ДФП). При цьому фінансова політика характеризується як сукупність заходів щодо організації і використання фінансів (фінансових ресурсів) для реалізації зовнішніх і внутрішніх функцій держави, що здійснюється через державні і місцеві (територіальні) органи влади, а базою для організації фінансів слугує фінансовий потенціал (ФП) економічних суб'єктів. Вищезазначене обумовлює необхідність формування виваженої державної фінансової політики на основі ефективного використання фінансового потенціалу країни в цілому і її окремих адміністративно-територіальних одиниць (територій). Наявність концептуальних документів на державному рівні, методологічної бази і методичних рекомендацій, нормативно-законодавчого забезпечення щодо управління фінансовим потенціалом (формуванням і використаням) економічних суб'єктів дозволить виявити внутрішні резерви для його створення і залучення у економічну діяльність, ширше використовувати фінансові стимули та забезпечити більш тісний зв'язок між плановими показниками розвитку територіальних громад та реальними можливостями щодо їх виконання.

Зазначена проблематика була і залишається предметом дослідження багатьох як вітчизняних, так і закордонних науковців. Так, серед вчених, праці яких присвячені розвитку теоретичних і методичних засад державної фінансової політики, слід відмітити О. Д. Василика, А. Г. Грязнову, В. М. Опаріна, О. Р. Романенко, В. К. Сенчагова тощо. Дослідженню бюджетно-податкової політики присвячені праці А. О. Єпіфанова, І. В. Сала, В. В. Войтенко, А. Г. Гончарука, О. І. Демківа, В. Г. Дем'янішина та ін.

Проблеми управління потенціалом різноманітних економічних систем, його сутність, структура, принципи формування та роль у забезпеченні життєздатності цих систем висвітлені у наукових працях Л. І. Абалкіна, О. Ф. Балацького, Є. О. Балацького, О. І. Барановського, Т. А. Васильєвої, І. О. Джаїн, Ю. І. Булатова, В. М. Гейця, Т. В. Дороніної, С. М. Козьменка, С. В. Зенченко, С. В. Леонова, Ц. Г. Огонь, О. М. Теліженка та інших. Методологічні підходи до оцінки фінансового потенціалу території розглядаються у роботах А. Б. Ахмедова, Д. А. Гайанова, П. А. Ібрагімова, К. В. Іоненко, Р. А. Прокопенко та інших.

Водночас, незважаючи на наявність доволі значної кількості публікацій з окреслених питань, дослідження у цьому напрямку, на наш погляд, потребують подальшого розвитку. Так, залишились поза увагою науковців питання участі фінансового потенціалу у формуванні та реалізації ДФП, існують значні розбіжності у розумінні самої суті ФП та факторів впливу на нього, не розглядається

питання взаємозв'язку організації фінансів і рейтингування економічних суб'єктів і територій, нерозвинутим залишається методологічне підґрунтя оцінки фінансового потенціалу територій (ФПТ). Таким чином, існує об'єктивна необхідність концентрації уваги науковців і практиків у галузі фінансового забезпечення державного управління і місцевого самоврядування на подальшому вирішенні вказаних проблем. Саме це визначило вибір теми дисертаційної роботи та свідчить про її актуальність, теоретичну і практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р № 1001, з планами і темами наукових досліджень Сумського державного університету. У науководослідних роботах було використано наукові результати та висновки дисертаційного дослідження автора, зокрема: під час роботи над темою “Оцінка регіонального фінансового потенціалу стійкого розвитку економіки території” (номер держреєстрації 0110U007825) використано методологічний підхід до оцінки фінансового потенціалу регіону; “Удосконалення фінансового механізму управління еколого-інноваційним розвитком економіки” (номер держреєстрації 0106U008508) – система принципів, цілей та критеріїв фінансового стимулювання розвитку інноваційного потенціалу економіки; “Фінансовий механізм управління інноваційним відтворенням” (номер держреєстрації 0109U001484) – теоретико-методологічні засади управління фінансовою складовою відтворення економічних систем; “Механізм бюджетного фінансування на регіональному рівні в умовах екологічно сталого розвитку” (номер держреєстрації 0109U001480) – аналіз ролі місцевих бюджетів при фінансуванні заходів щодо надання послуг на рівні території в умовах сталого розвитку, обґрунтування необхідності встановлення зв'язку між статтями доходів місцевих бюджетів та бюджетного і фінансового потенціалів конкретної території (області, міста); “Фундаментальні основи формування механізмів забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем” (номер держреєстрації 0106U001939) – методологічні засади формування і вимірювання соціально-економічного потенціалу відкритих економічних систем.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад управління фінансовим потенціалом території при реалізації державної фінансової політики та розробка науково-методичних рекомендацій і практичних інструментів щодо забезпечення ефективності такого управління.

Виходячи зі сформованої мети, у роботі було поставлено і вирішено наступні завдання:

- дослідити сутність та складові фінансової політики держави;
- проаналізувати стан формування і реалізації ДФП України, визначити основні проблеми в її організації і реалізації;
- дослідити закордонний досвід реалізації ДФП;

- розкрити сутність та визначити складові ФПТ;
- визначити роль і місце фінансового потенціалу в реалізації ефективної ДФП;
- проаналізувати методологічні і методичні засади оцінки ФПТ;
- розглянути особливості управління фінансовим потенціалом різних територій;
- довести важливість ефективного використання ФПТ для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- довести взаємозв'язок рейтингових оцінок економічних суб'єктів та процесів формування ФПТ, обґрунтувати його;
- розробити організаційно-методичні заходи щодо підвищення ФПТ шляхом оптимізації процедур рейтингування;
- дослідити роль та необхідність врахування тіньового сектора економіки у формуванні і управлінні ФПТ;
- розробити науково-методичні підходи до оцінки ФПТ;
- розробити концептуальні засади паспортизації регіонів України на базі оцінки їх фінансового потенціалу;
- обґрунтувати принципові засади розвитку міжбюджетних відносин на базі оцінки ФПТ;
- розвинути концептуальні засади і методологічні положення управління ФПТ.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між органами державної і місцевої влади та економічними суб'єктами у процесі формування ФПТ і забезпечення його розширеного відтворення при реалізації ДФП.

Предмет дослідження – концептуальні положення, теоретико-методологічні засади, науково-методичні рекомендації і практичний інструментарій управління ФПТ при реалізації ДФП.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають концептуальні положення сучасної економічної теорії та теоретичні напрацювання зарубіжних та вітчизняних учених щодо сутності, принципів, методів, оцінки та особливостей управління фінансовим потенціалом як складової державної фінансової політики.

Під час виконання дисертаційного дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження та аналізу економічних процесів: при обґрунтуванні понятійно-категоріального апарату – метод наукових абстракцій, морфологічний аналіз; при опрацюванні концептуальних і теоретичних положень роботи, при дослідженні сутності фінансового потенціалу та фінансової політики – методи логічного узагальнення, порівняння та систематизації, індукції і дедукції; при розвитку методологічних засад та розробці методичних підходів до оцінки фінансового потенціалу території – методи порівняння, статистичного аналізу, аналізу динамічних рядів, структурний аналіз, методи експертних оцінок, метод ранжування.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є законодавчі і нормативно-правові документи з питань реалізації грошово-кредитної політики, бюджетно-

податкової політики та політики управління державним боргом, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України. У роботі опрацьована інформація провідних міжнародних рейтингових агентств, дослідницьких організацій та інших установ, що займаються рейтингуванням територій.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розвитку теоретико-методологічних засад управління фінансовим потенціалом території при реалізації державної фінансової політики. До найбільш вагомих результатів, які визначають наукову новизну дисертації, належать такі:

вперше:

- на основі узагальнення концептуальних положень теорії організації економічного і фінансового потенціалів, обґрунтування і формалізації існування, змісту і призначення фінансового потенціалу території запропоновано методологічні засади та методичний інструментарій щодо оцінки ФПТ. Запропоновано до використання інтегральний показник загального ФП конкретної території, який розраховується на основі даних щодо обсягів доходної частини місцевих бюджетів, фінансів підприємств і організацій (у тому числі фінансових посередників), фінансів домогосподарств, залучених інвестицій, частки державних фінансів тощо. Пропозиції автора передбачають коригування обсягу потенціалу на коефіцієнт, який відображає рівень впливу тіньової економіки, унеможливають подвійне врахування окремих фінансових ресурсів (потоків) та передбачають оцінку, виходячи з різних рівнів планування розвитку територій (оперативного, тактичного, стратегічного);
- розроблено науково-методичні рекомендації щодо ефективного управління ФПТ на основі залучення територіальних громад і економічних суб'єктів до рейтингування територій і бізнесу. Запропоновані рекомендації (зміни у нормативних актах, ліцензування діяльності з рейтингування, зміни в правилах лістингу фондових площадок тощо) дозволять знизити інформаційну асиметрію та активізувати організацію фінансового потенціалу за рахунок підвищення прозорості для інвесторів;
- обґрунтовано необхідність та розроблено науково-методичний підхід до визначення, розрахунку і впровадження паспортизації фінансового потенціалу різних територій з подальшою інтеграцією таких паспортів у процедури і процеси розробки та реалізації ДФП;

удосконалено:

- науково-методичний інструментарій системи міжбюджетного вирівнювання в Україні на базі включення до традиційних розрахунків показників ФП конкретних територій (адміністративно-територіальних одиниць), запропоновано модернізовану формулу розрахунку обсягів дотацій вирівнювання;
- структурну організацію фінансового потенціалу територій різного рівня та обґрунтовано взаємозалежність складових потенціалу території з конкретними видами державної фінансової політики. Запропоновано до використання (при плануванні ДФП і здійсненні заходів щодо її реалізації) показники

валового і чистого ФПТ, ФПТ у розрахунку на одного мешканця і на одну зайняту особу. Розроблено методичний підхід до розрахунку даних показників і застосування їх для оцінки ефективностіДФП;

- обґрунтування доцільності ранжування територій для цілей державного регулювання і управління. Запропоновано науково-методичний підхід до ранжування і класифікації територій (областей) України за рівнем ФП та в розрізі окремих його елементів. Проведені на базі даного підходу розрахунки та сформовані пропозиції дозволяють виявити диспропорції в розвитку територій, визначити напрямки розвиткуДФП у частині забезпечення територіального вирівнювання;
- теоретичні засади і методологічні підходи до управління розвитком окремих територій на базі ефективного використання їх потенціалу, в тому числі фінансового, формалізація основних методів управління ФПТ, виокремлення і шляхи застосування інструментів для реалізації бюджетно-податкової політики, грошово-кредитної політики, політики управління державним боргом та державної фінансової політики в цілому на різних етапах (розробка, визначення, здійснення, коригування) та на різних рівнях (держава, місцеві органи самоврядування) її запровадження;

набули подальшого розвитку:

- концептуальні основи та інструментарій реалізації державної фінансової політики в Україні. На основі систематизації досвіду управління фінансовою політикою у країнах Європи в роботі визначено типовий перелік інструментів реалізації державної фінансової політики, використання яких дозволяє досягти максимальної її ефективності, а також параметри цих інструментів, що є найбільш прийнятними в умовах фінансово-економічної кризи та нестабільності світової фінансової системи. Запропонований перелік інструментів дозволить оптимізувати державну фінансову політику в Україні та забезпечити її ефективність, в тому числі і з позиції реалізації фінансового потенціалу;
- методологічні засади управління ФП в контексті реалізаціїДФП шляхом формулювання ієрархії цільових орієнтирів у частині організації, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, визначення методів управління, складу суб'єктів і об'єктів механізму управління і його інструментів, а також узагальнено алгоритм управління фінансовим потенціалом;
- методологічні засади щодо визначення та структурування взаємозв'язку між фінансовим потенціалом і фінансовою політикою за принципом “базис-надбудова”, на відміну від існуючих підходів, які розглядають їх з позиції “суб'єкт-об'єкт”;
- обґрунтування ролі і місця міжнародних і національних рейтингів у формуванні фінансового потенціалу території та необхідності забезпечення покращення міжнародного іміджу держави шляхом підвищення позицій у провідних міжнародних рейтингах;

- зміст поняття “фінансова політика”, яку пропонується розуміти як комплекс заходів і дій щодо формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів для досягнення заздалегідь визначених цілей і завдань. Фінансову політику держави пропонується розглядати як складову економічної політики та як систему заздалегідь визначених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними інститутами з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями її економічного і соціального розвитку, яка складається з бюджетно-податкової політики, грошово-кредитної політики і політики управління державним боргом;
- визначення ФПТ як загальної функції і оціночного показника певної конкретної території (держави, області, району, міста тощо) щодо залучення, створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку громади;
- економічний зміст поняття “управління фінансовим потенціалом території” як системи цільових орієнтирів, принципів і механізмів реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування і розвиток фінансового потенціалу і підвищення ефективності його використання на макро- і мікрорівні та в розрізі основних складових.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні теоретичних висновків і практичних рекомендацій при здійсненні заходів щодо підвищення дієвості ДФП.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування у діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками.

Рекомендації щодо розвитку міжбюджетних відносин на базі управління фінансовим потенціалом територій, оптимізації формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним та місцевими бюджетами, підвищення ефективності використання фінансового потенціалу територій та самостійності місцевих бюджетів використано Департаментом місцевих бюджетів та інвестицій Міністерства фінансів України під час удосконалення нормативно-правової бази (довідка про впровадження від [16.08.2012 № 31-05000-19-5/13659](#)). Висновки і результати дослідження щодо формування фінансового потенціалу при реалізації бюджетно-податкової політики держави було використано у діяльності Верховної Ради України при розробці проекту Закону України від 12.01.2012 № 9684 “Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо удосконалення деяких норм Податкового кодексу України)”. Теоретико-методологічні підходи до формування механізму реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міста та її бюджетної складової з урахуванням фінансового потенціалу території було використано при розробці та опрацюванні Проекту стратегії розвитку м. Києва на період до 2025 року (довідка про впровадження від Головного управління економіки та інвестицій [Київської міської державної адміністрації від 26.07.2012 № 049-04/4368-12](#)). Науково-методичний підхід до розробки і запровадження паспортів фінансового потенціалу територій

використано при розробці Програми економічного і соціального розвитку міста Суми на 2012 рік (довідка про впровадження від виконавчого комітету **Сумської міської ради від 20.07.2012 № 1455/02.02.02-17**). У поточній діяльності Державної фінансової інспекції в Сумській області використовуються пропозиції автора щодо застосування показників фінансового потенціалу економічних суб'єктів і місцевих органів влади при перспективних оцінках щодо формування бюджетів (довідка про впровадження від 18.04.2012 № 18-01-14-14/2959). У діяльності Ліги страхових організацій України використовуються рекомендації щодо застосування міжнародних рейтингів у подоланні інформаційної асиметрії та формуванні фінансового потенціалу території (довідка про впровадження від 03.09.2012 № 1003/III-5).

Практичне значення результатів дослідження підтверджується також застосуванням теоретико-методологічних положень дисертації у навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні навчальних дисциплін “Фінансовий менеджмент”, “Фінанси підприємств” (**акт від 23 січня 2012 р.**).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у наукових працях, опублікованих у співавторстві, наведено окремо у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати наукового дослідження були оприлюднені і отримали схвальну оцінку на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: III Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (2008 р., м. Суми); VI Міжнародна науково-практична конференція “Дослідження та оптимізація економічних процесів” (2008 р., м. Харків); V Міжнародна науково-практична конференція “Наукова думка інформаційного століття – 2009” (2009 р., м. Дніпропетровськ); I Всеукраїнська науково-практична конференція “Моделювання сучасних економічних процесів та інформаційні технології” (2009 р., м. Дніпропетровськ); II Всеукраїнська науково-практична конференція “Сучасні підходи, методи і моделі в управлінні фінансами: економічний і соціальні аспекти” (2009 р., м. Хмельницький); Всеукраїнська науково-практична конференція “Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства” (2009 р., м. Одеса); Міжнародна науково-практична конференція “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (2010 р., м. Тернопіль); VIII Міжнародна науково-практична конференція “Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования” (2011 р., м. Донецьк); Всеукраїнська науково-практична конференція “Статистична оцінка соціально-економічного розвитку” (2011 р., м. Хмельницький) та ін.

Наукові публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 46 наукових на навчально-методичних працях, у тому числі: 1 одноосібній монографії, 3 монографіях у співавторстві, 25 статтях

у наукових спеціалізованих виданнях, 13 публікаціях у збірниках матеріалів конференцій, 4 підручниках і посібниках. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 33,59 друк. арк., з них особисто автору належить 28,81 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних літературних джерел. Повний текст рукопису дисертаційної роботи складає 442 сторінки і містить 86 таблиць і 37 рисунків (з них 14 таблиць і 4 рисунків займають 17 окремих сторінок), додатки на 31 сторінці, список використаних джерел із 441 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено його мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, а також ступінь їх апробації.

У першому розділі **“Концептуальні засади реалізації державної фінансової політики”** визначено сутність і складові ДФП, досліджено особливості фінансової політики в Україні, проаналізовано особливості її реалізації під час світової фінансової кризи, визначено проблеми формування і реалізації фінансової політики в Україні та розглянуто досвід реалізації державної фінансової політики в деяких країнах Європи.

На основі аналізу понятійно-категоріальної бази встановлено, що державна фінансова політика найчастіше розуміється як комплексне економічне поняття. Критичне дослідження підходів до визначення сутності та складових фінансової політики дозволило сформулювати авторський підхід з цього приводу. Фінансова політика у широкому розумінні – це процес формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів для досягнення визначених цілей і завдань. Державна фінансова політика – це складова економічної політики держави, яка являє собою систему заздалегідь визначених і затверджених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними інститутами з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями її економічного і соціального розвитку.

З широкого кола класифікаційних ознак щодо групування різновидів ДФП у роботі виокремлено, обґрунтовано і запропоновано для застосування види державної фінансової політики залежно від рівня планування (стратегічна і тактична), мети розвитку (економічного зростання, стабілізації, обмеження ділової активності), структурно-видових складових (грошово-кредитна, бюджетно-податкова, управління державним боргом).

Аналіз реалізації окремих складових фінансової політики в Україні засвідчив про відсутність загальних позитивних тенденцій у провадженні бюджетно-податкової політики і політики управління державним боргом. Зокрема, в першу чергу йдеться про скорочення дефіциту державного бюджету та реструктуризацію державного боргу за валютами, строками, ставками. Наголошується на ряді інших проблем, які потребують розв'язання в найближчій перспективі, а саме: реструктуризація доходної і видаткової частин державного бюджету,

остаточне усунення його дефіциту, зменшення абсолютного розміру державного боргу і його питомої ваги до ВВП.

У дослідженні наголошується на важливості постійного і неухильного узгодження державної фінансової політики із грошово-кредитною політикою Національного банку України. Аналіз і оцінка успішності реалізації планових показників грошово-кредитної політики України з боку центрального банку країни свідчать про її недостатню ефективність, але слід відмітити, що Національний банк України поступово відходить від застосування методів прямого втручання і все більшою мірою розраховує на інструменти, вплив яких на банківську систему і її суб'єктів носить опосередкований характер. Акцентується увага на пріоритетності у діяльності НБУ заходів, спрямованих на стримування інфляційних процесів, нарощування золотовалютних резервів, лібералізацію валютного ринку, забезпечення економіки довгостроковими кредитними ресурсами.

Аналіз засвідчив, що впровадження і реалізація фінансової політики в зарубіжних країнах має суттєві відмінності від вітчизняної практики і специфічні особливості, обумовлені їх політичним устроєм, пануючими поглядами на побудову економічної системи. Визначено основні пріоритети державної фінансової політики аналізованих країн на середньо- та довгострокову перспективу, а саме: боротьба з наслідками кризових явищ, відновлення економіки і темпів її зростання, зменшення державного боргу та виплат на його обслуговування, пошук шляхів для наповнення бюджету поряд із скороченням витрат, включаючи модернізацію систем соціального захисту населення, особливо у сфері пенсійного забезпечення та охорони здоров'я, підтримка цінової стабільності в рамках монетарних інструментів. В цілому реалізація ДФП у зарубіжних країнах на сучасному етапі може бути охарактеризована як доволі обережна у пошуках підходів до вирішення поточних проблем. Відмінності у фінансовій політиці аналізованих країн в цілому стосуються лише окремих інструментів, які є більш-менш популярними, та, як правило, враховують локальні особливості побудови фіскальних, бюджетних, монетарних систем (табл. 1).

З точки зору інструментів бюджетно-податкової політики, Україна порівняно з розглянутими європейськими країнами виглядає гірше, оскільки доходи бюджету відносно ВВП є значно нижчими, що свідчить про невисоку ефективність податкової політики та політики щодо формування бюджету. У структурі доходів бюджету країни значна частка належить податковим надходженням, що свідчить про низьку питому вагу доходів від операцій з капіталом та інших неподаткових надходжень. Незважаючи на те, що в Україні бюджет визнають як соціальний, частка соціальних трансфертів до ВВП в країнах, що виступали як об'єкти аналізу, більше ніж в 1,7 раза вище.

Політика управління державним боргом в Україні свідчить про високий рівень ризику країни, оскільки, незважаючи на значно менший рівень державного боргу відносно ВВП, Україна має значні витрати на його обслуговування, які і несуть в собі відшкодування ризику країни, в першу чергу, його фінансової складової.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз основних інструментів фінансової політики та їх кількісних показників деяких європейських країн та України

Інструмент фінансової політики	Чехія	Польща	Хорватія	Словенія	Україна
<i>Бюджетно-податкова політика</i>					
Доходи бюджету до ВВП, %	39,4	37,9	37,8	42,5	22,0
Податкові надходження, % від ВВП	18,3	20,5	21,7	22,2	19,0
Дефіцит/профіцит бюджету, % від ВВП	-4,8	-7,9	-5,2	-5,5	-5,75
Соціальні трансферти, % від ВВП	19,7	17,1	17,6	19,1	10,2
<i>Політика управління державним боргом</i>					
Рівень державного боргу, % від ВВП	37,6	55,4	41,6	38	29,6
Витрати на обслуговування державного боргу, % від ВВП	1,5	2,5	1,8	1,6	2,4
<i>Грошово-кредитна політика</i>					
Основні операції з рефінансування, %	0,75	4,5	–	1	7,75
Норми мінімальних резервів, %	2	3,5	13	2	4

Показники, що характеризують ефективність застосування інструментів грошово-кредитної політики, свідчать про їх активну та ключову роль у фінансовій політиці банківської системи і зокрема Національного банку України, а також про підвищені вимоги щодо забезпечення зниження ризиків функціонування банківської системи.

У другому розділі “**Теоретичне підґрунтя застосування оцінок фінансового потенціалу території при реалізації державної фінансової політики**” досліджено теоретичні засади, сутність і складові фінансового потенціалу території, визначено його роль і місце вДФП, обґрунтовано особливості управління фінансовим потенціалом різних територій та проаналізовано основні методологічні підходи до його оцінки.

Для формування авторської позиції щодо визначення змісту понять “фінансовий потенціал”, “управління фінансовим потенціалом” проведено категоріально-понятійний аналіз нормативно-правових актів і наукових праць з даної проблематики. Під територією у межах даної роботи було запропоновано розуміти державу та її адміністративно-територіальні одиниці, а застосування у контексті дослідження, що проводилось, визначення “територія” запропоновано з метою підкреслення територіальної прив’язки економічних суб’єктів при визначенні потенціалу їх певної сукупності.

Беручи до уваги те, що основу потенціалу території становить економічний потенціал, було визначено, що він є уособленням рівня використання ресурсів, а також можливостей майбутнього використання ще не залучених в економіку ресурсів. Узагальнення результатів структурного аналізу економічного потенціалу території дозволило визначити та окреслити його складові, у тому числі фінансовий потенціал (виступає як фінансова база для сталого розвитку суспільства), екологічний, трудовий, виробничий та ін.

При виявленні характерних рис та особливостей ФП з'ясовано, що автори у переважній більшості його визначень спираються на поняття фінансових ресурсів як на базове. В роботі зауважується, що ФП не обмежується лише наявними фінансовими ресурсами (як сукупність фондів грошових коштів, генерованих різними учасниками економічних систем), а враховує можливості по залученню додаткових ресурсів, здатність до розширення ресурсної бази. Систематизовано визначення ФП за ресурсним підходом, підходом з позиції здатності до генерації фінансових ресурсів, комбінованим та екстремальним підходами. Таким чином, зроблено висновок, що ФПТ – це загальна функція і оціночний показник території щодо залучення, створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку територіальної громади.

Аналіз позицій науковців щодо виділення структурних елементів фінансового потенціалу території дозволив зупинитись на двох основних підходах: 1) ФПТ – сукупність взаємопов'язаних компонентів, що представлені фінансами різних суб'єктів економіки, а саме держави, підприємств, домогосподарств, фінансово-кредитних організацій та зовнішніх економічних систем тощо (компонентний підхід); 2) ФПТ – сукупність бюджетної, інвестиційної та ощадної складових (функціональний підхід).

Базуючись на результатах дослідження сутності фінансового потенціалу території, його ключових характеристик та факторів впливу, визначено, що в загальному вигляді управління ФПТ являє собою систему прийняття і реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування і ефективний розподіл ФП. Управління фінансовим потенціалом передбачає реалізацію ряду відповідних функцій, зокрема, регулювання, аналізу і оцінки, обліку та контролю.

ФП в роботі запропоновано розглядати на державному та місцевому рівнях, на яких управління має деякі особливості (табл. 2).

Таблиця 2 – Особливості управління фінансовим потенціалом в розрізі складових фінансової політики

Рівень управління	Складова ДФП		
	Бюджетно-податкова політика	Грошово-кредитна політика	Політика управління державним боргом
Особливості формування ФП			
Державний	Доходи державного бюджету: загальнодержавні податки і збори; неподаткові надходження; трансферти інших держав або міжнародних організацій; доходи від операцій з капіталом	Емісія грошей НБУ; регулювання обсягу золотовалютного резерву; вплив на обсяг грошової маси	Внутрішні запозичення (ОВДП, казначейські зобов'язання); зовнішні запозичення (ОЗДП, ЄБРР, Європейський Інвестиційний Банк, МВФ, Світовий Банк); гарантований державою зовнішній борг; гарантований державою внутрішній борг

Рівень управління	Складова ДФП		
	Бюджетно-податкова політика	Грошово-кредитна політика	Політика управління державним боргом
Місцевий	Доходи місцевих бюджетів: частина загальнодержавних податків і зборів; місцеві податки і збори; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; міжбюджетні трансферти; добровільні внески	–	Зовнішні запозичення
Особливості регулювання ФП			
Державний	Бюджетні видатки; бюджетний дефіцит; податкові ставки; податкові пільги; альтернативні режими оподаткування; зміна строків сплати податків; податкові санкції	Ліміти кредитування для банків; пряме регулювання процентної ставки; ліміти на обсяг (вартість) кредитів окремим галузям; операції на відкритому ринку цінних паперів; зміна облікової процентної ставки; зміна вимог до рівня обов'язкових резервів депозитних інститутів	Випуск ОВДП, казначейських зобов'язань; випуск ОЗДП; зовнішні запозичення (МВФ, Світовий банк, ЄБРР)
Місцевий	Видатки місцевих бюджетів; ставки місцевих податків та зборів; податкові пільги; податкові санкції; міжбюджетні трансферти; формування Державного фонду регіонального розвитку; запровадження програмно-цільового методу бюджетування	–	Випуск облігацій місцевих позик; зовнішні запозичення

Акцентується увага на тому, що фінансовий потенціал забезпечує ефективну реалізацію фінансової політики, тому відносини фінансового потенціалу і фінансової політики запропоновано розглядати з позиції “базису” та “надбудови”. Обґрунтовується, що фінансовий потенціал сприяє реалізації фінансової політики на всіх її етапах (рис. 1).

Автором обґрунтовується, що основою ефективної фінансової політики є адекватна оцінка ФПТ. Аналіз методів оцінки фінансового потенціалу засвідчив відсутність певної усталеної методології та зумовив необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

У третьому розділі “**Обґрунтування та методичне забезпечення рейтингування економічних суб’єктів при управлінні фінансовим потенціалом територій**” доведено важливість рейтингування у формуванні та оцінці фінансового потенціалу, розглянуто основні типи міжнародних рейтингів, доведено роль рейтингових агентств у формуванні бази ФП, запропоновано шляхи підвищення ефективності управління ФПТ з залученням до цих процесів рейтингових агентств.

Рисунок 1 – Роль фінансового потенціалу у формуванні фінансової політики

Обгрунтовується, що у досягненні ефективності управління ФПТ важливими є питання, пов'язані з зовнішніми джерелами фінансування, оскільки такі ресурси мають значно меншу вартість залучення, а обсяги залучення – значні.

Автор наголошує, що після початку світової фінансової кризи традиційні джерела фінансування (в першу чергу, кредити національної банківської системи) значно зросли у вартості, що обумовило підвищення інтересу до облігацій, як до джерела залучення фінансових ресурсів і до об'єктів інвестування.

Виходячи з того, що прийняття управлінських рішень у сфері інвестування в останні роки значно ускладнюється, у роботі досліджується питання побудови рейтингів країн, регіонів, компаній за різними напрямками (інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності, кредитоспроможності, ділової привабливості тощо). Обгрунтовується, що результати рейтингувань, з одного боку, базуються на даних щодо ФПТ, а з іншого – обумовлюють його подальшу динаміку. При цьому наявність у економічного суб'єкта певного позитивного рейтингу надає йому певні переваги (табл. 3).

Проведений у роботі аналіз засвідчив наступне: зниження рейтингу веде до підвищення доходності боргових інструментів об'єкта рейтингування, що для об'єкта оцінювання означає значне підвищення витрат на обслуговування боргу. Наслідком зниження рейтингу є також падіння попиту на боргові

інструменти емітента і опосередковано – зменшення обсягу ФП. Вищенаведене підтверджують результати аукціонів облігацій країн єврозони після негативних прогнозів рейтингових агентств (наприклад, різке зниження агентством Moody's кредитного рейтингу Португалії з Ваа1 до Ва2 6 квітня 2011 року призвело до того, що доходність 12-місячних облігацій різко зросла з 4,331 до 5,902 %, а доходність за більш короткостроковими паперами з 2,984 до 5,117 % у березні).

Таблиця 3 – Переваги від присвоєння рейтингів (фрагмент)

Перевага	Опис переваги
Орієнтир для інвесторів	Інвестиційні фонди використовують рейтинги і, як наслідок, обсяг інвестицій на пряму залежить від рейтингу емітента
Необхідна складова процесу залучення фінансових ресурсів	Спираючись на дані щодо рейтингу потенційного позичальника банки та інші кредитні установи приймають рішення щодо доцільності його кредитування
Інструмент зниження вартості залучень	Зменшується вартість залучень, оскільки за відсутності рейтингів в їх вартість необхідно включати премію за ризик
Інструмент оцінки ризиків	Рейтингові агентства ведуть статистику рейтингів та дефолтів за об'єктами рейтингування і розраховують ймовірність дефолтів
Каталізатор ліквідності	Наявність рейтингу збільшує ліквідність фінансових інструментів, підвищує імідж та формує позитивну репутацію емітентів
Засіб оцінки	В процесі присвоєння рейтингу детально аналізується об'єкт рейтингування, що дозволяє виявити його слабкі місця

Виходячи з того, що кредитний рейтинг є необхідною умовою та складовою процесу отримання запозичень місцевими органами влади, у роботі проведено відповідний аналіз, фрагмент якого наведено у табл. 4.

Таблиця 4 – Випуски облігацій внутрішньої місцевої позики в Україні за період 2007–2008 рр. (фрагмент)

Контрагент	Сума запозичень, млн грн.	Рейтинг	Дата присвоєння	Дата отримання позики
Вінницька міська рада	10	uaBBB-, прогноз стабільний	27.03.08	17.04.2008
Луцька міська рада	30	uaBB, прогноз стабільний	06.03.08	07.05.2008
Миколаївська міська рада	50	uaBBB, прогноз стабільний	27.09.07	05.06.2008
Донецька міська рада	80	uaAA, прогноз позитивний	17.04.08	01.07.2008
Бориспільська міська рада	9	uaA, прогноз позитивний	04.12.07	13.03.2008

Таким чином, обґрунтовується, що необхідним елементом механізму управління фінансовим потенціалом має бути не лише використання боргових цінних паперів як перспективного джерела залучення фінансових ресурсів, але

і побудова адекватної системи взаємовідносин як з міжнародними, так і з національними рейтинговими агентствами.

З метою розвитку відносин з рейтинговими агентствами в роботі запропоновано виключення норми щодо можливості присвоєння рейтингу лише уповноваженими агентствами, закріплення за діяльністю рейтингових агентств статусу професійної з відповідним її ліцензуванням та певним вхідним бар'єром, введення обов'язковості рейтингів для емітентів та їх цінних паперів.

Крім того, пропонуються зміни в правилах лістингу фондових площадок України з метою включення в них інформації щодо кредитного рейтингу емітента цінних паперів, а також запровадження обов'язкового присвоєння рейтингу емітентам та їх цінним паперам.

У четвертому розділі **“Розвиток методологічних засад та науково-методичних підходів до оцінювання фінансового потенціалу території”** досліджено теоретичну базу оцінювання ФП, розвинуто методологічні засади та запропоновано науково-методичні підходи до оцінювання ФП, доведено необхідність врахування впливу тіньового сектора економіки при оцінюванні ФПТ, розроблено алгоритми розрахунку чистого і валового ФПТ.

Аналіз підходів до оцінювання ФПТ продемонстрував недосконалість і певну суперечливість відповідних теоретичних положень, методологічних і методичних підходів. Встановлено і формалізовано їхні найбільш поширені недоліки і дискусійні положення, до головних з яких віднесено подвійний облік фінансових потоків різних економічних суб'єктів, ігнорування тіньової складової ФП. Підкреслено, що певні обмеження на можливість достовірної оцінки ФПТ накладає існуюча форма звітності економічних суб'єктів, а інколи і повна відсутність такої звітності.

У роботі досліджено основні підходи до оцінки рівня тінізації вітчизняної економіки, узагальнено методологічне підґрунтя таких оцінок і алгоритми оцінки.

Виходячи з необхідності врахування рівня впливу тіньового сектора економіки на результати оцінки ФП та з метою подальшого розвитку науково-методичних підходів в роботі було запропоновано оперувати з двома видами фінансового потенціалу – валовим і чистим. При цьому валовий потенціал характеризується сумою потенціалів його складових, а чистий коригується на перекресні фінансові потоки, які виникають між різними економічними суб'єктами (табл. 5).

Прикладом дублюючих фінансових потоків можуть бути кредити, залучені домогосподарствами та суб'єктами господарювання, і кредити, видані банками фізичним та юридичним особам.

Результати розрахунків обсягів фінансового потенціалу на базі запропонованого підходу в розрізі регіонів України представлені в табл. 6.

Отримані результати свідчать про суттєвий відрив за обсягами ФПТ Київської, Донецької і Дніпропетровської областей від інших регіонів України.

Таблиця 5 – Складові фінансового потенціалу території (фрагмент)

Складові ФПТ	Розрахунок
ФП місцевих органів влади	$\Phi\Pi_{MB} = ДМБ + КМ + ЦПМ,$ <p>де ДМБ – дохідна частина місцевого бюджету <i>i</i>-ї території; КМ – обсяг кредитів, залучених місцевими органами влади <i>i</i>-ї території; ЦПМ – обсяг цінних паперів, емітованих місцевими органами влади <i>i</i>-ї території</p>
ФП суб'єктів господарювання	$\Phi\Pi_{CG} = \sum_{j=1}^n (D_{CGj} \cdot k_{jx} + K_{CGj}),$ <p>де D_{CGj} – доходи <i>j</i>-го суб'єкта господарювання <i>i</i>-ї території; K_{CGj} – кредити, отримані <i>j</i>-м суб'єктом господарювання <i>i</i>-ї території; k_{jx} – коригуючий коефіцієнт для <i>j</i>-го суб'єкта господарювання <i>i</i>-ї території, що враховує рівень тінізації даного суб'єкта залежно від галузі (<i>x</i>)</p>
ФП домогосподарств	$\Phi\Pi_D = \sum_{i=1}^n (D_{Di} \cdot k_{jy} + K_{Di}),$ <p>де D_{Di} – доходи <i>j</i>-го домогосподарства <i>i</i>-ї території; K_{Di} – кредити, отримані <i>j</i>-м домогосподарством <i>i</i>-ї території; k_{jy} – коригуючий коефіцієнт для <i>j</i>-го домогосподарства <i>i</i>-ї території, що враховує рівень тінізації діяльності домогосподарств у певній сфері (<i>y</i>)</p>
ФП банків	$\Phi\Pi_B = \sum_{j=1}^n (D_{Bj} + K_{Bj} + T_{Bj}),$ <p>де D_{Bj} – депозити, залучені <i>j</i>-м банком <i>i</i>-ї території; K_{Bj} – кредити, отримані <i>j</i>-м банком <i>i</i>-ї території; T_{Bj} – капітал <i>j</i>-го банку <i>i</i>-ї території</p>
Зовнішньоекономічна складова	$\Phi\Pi_E = (E_{Ti} + E_{Pi}) - (I_{Ti} + I_{Pi}),$ <p>де E_{Ti} – обсяг експорту товарів <i>i</i>-ї території; E_{Pi} – обсяг експорту послуг <i>i</i>-ї території; I_{Ti} – обсяг імпорту товарів <i>i</i>-ї території; I_{Pi} – обсяг імпорту послуг <i>i</i>-ї території</p>

З метою класифікації областей України за рівнем ФП запропоновано їх поділ на групи (регіони-лідери – більше 500 млрд грн; регіони з середнім ФП – 100–500 млрд грн; регіони із низьким ФП – до 100 млрд грн). Аналіз відносних показників ФПТ України в розрахунку на 1 особу і на 1 зайняту особу продемонстрував, що відрив лідерів хоча і зберігається, але він не такий значний.

На основі врахування дублюючих фінансових потоків у роботі проведено порівняння чистого і загального фінансового потенціалів (табл. 7).

Таблиця 6 – Фінансовий потенціал областей України (станом на 2010 р.)

Область/регіон	Значення показників фінансового потенціалу, млн. грн.								Ранг
	Домогосподарств	Суб'єктів господарювання	Банків	Місцевих органів влади	Інвестиційна складова	Зовнішньоекономічна складова	Загальнодержавна складова	Разом	
АР Крим	55 829	42 736	37 747	5 004	7 764	4 785	42 793	196 658	9
Вінницька	37 221	30 706	13 304	1 929	1 686	1 484	30 111	116 442	12
Волинська	22 480	18 392	10 894	1 065	2 731	-1 073	18 912	73 402	23
Дніпропетровська	106 127	267 460	61 648	7 049	59 412	20 108	61 212	583 017	3
Донецька	131 835	257 759	86 286	8 611	16 359	80 666	81 483	662 999	2
Житомирська	28 941	19 308	12 376	1 638	1 959	-296	23 456	87 382	17
Закарпатська	25 062	13 093	11 959	1 141	2 877	-1 448	22 708	75 391	21
Запорізька	51 366	84 079	21 670	3 262	7 459	15 117	33 050	216 002	7
Івано-Франківська	30 569	21 405	18 320	1 466	4 306	-703	25 187	100 550	14
Київська	259 306	565 503	215 787	18 071	186 187	-154 956	82 216	1 172 114	1
Кіровоградська	22 110	18 730	12 136	1 250	520	1 266	18 567	74 578	22
Луганська	55 630	84 014	32 975	3 383	5 006	18 297	42 169	241 474	6
Львівська	62 824	50 021	44 220	3 378	10 108	-8 044	46 511	209 017	8
Миколаївська	30 270	32 437	19 672	1 686	1 438	6 971	21 699	114 173	13
Одеська	72 389	78 604	45 388	4 424	8 927	-6 935	43 617	246 414	5
Полтавська	38 134	71 940	26 977	2 591	4 218	8 507	27 356	179 723	10
Рівненська	24 977	20 360	12 289	1 320	2 416	1	21 008	82 370	19
Сумська	26 897	22 811	17 628	1 528	2 838	2 030	21 386	95 116	15
Тернопільська	21 751	12 272	10 623	978	517	-608	19 864	65 396	24
Харківська	79 544	82 938	35 908	4 426	21 469	-4 132	50 515	270 668	4
Херсонська	24 443	20 559	12 844	1 249	1 609	1 823	19 946	82 474	18
Хмельницька	30 541	20 300	14 371	1 525	1 456	-1 304	24 335	91 224	16
Черкаська	28 835	38 325	20 756	1 754	2 278	2 265	23 628	117 840	11
Чернівецька	18 612	8 594	9 426	945	494	-23	16 498	54 547	25
Чернігівська	24 862	19 936	13 808	1 286	753	-552	20 244	80 336	20
Разом	1 310 553	1 902 282	819 010	80 959	354 785	-16 755	838 472	5 289 306	–

Таблиця 7 – Порівняння загального і чистого ФПТ України у 2010 р.

Область/регіон	Абсолютні значення ФП			ФП в розрахунку на 1 особу		
	Загальний, млн грн.	Чистий, млн грн.	Чистий до загального, %	Загальний, млн грн.	Чистий, млн грн.	Чистий до загального, %
АР Крим	196 658,2	134 984,2	68,6	83,8	57,2	68,2
Вінницька	116 443,2	80 663,4	69,3	70,5	47,5	67,3
Волинська	73 401,7	50 394,7	68,7	70,8	48,4	68,4
Дніпропетровська	583 016,7	239 690,4	41,1	173,7	69,7	40,1
Донецька	662 999,6	311 405,2	47,0	148,4	67,5	45,5
Житомирська	87 274,1	63 968,8	73,3	67,9	48,2	71,0
Закарпатська	75 391,4	57 215,8	75,9	60,6	45,9	75,9
Запорізька	216 002,3	110 752,3	51,3	119,2	59,6	50,0
Івано-Франківська	100 550,0	72 600,3	72,2	72,8	52,3	71,8
Київська	1 172 118,5	465 208,3	39,7	260,1	104,4	40,1
Кіровоградська	74 578,4	54 030,0	72,4	73,3	50,8	69,4
Луганська	241 443,6	153 576,9	63,6	104,4	64,0	61,2
Львівська	209 017,4	146 329,5	70,0	82,0	56,8	69,3
Миколаївська	114 172,8	72 503,2	63,5	96,0	59,6	62,1
Одеська	246 413,8	150 134,2	60,9	103,1	62,5	60,6
Полтавська	179 723,1	98 183,1	54,6	119,8	63,3	52,8
Рівненська	82 369,8	57 451,6	69,7	71,5	49,7	69,5
Сумська	95 116,3	67 715,0	71,2	81,1	55,4	68,3
Тернопільська	65 396,2	49 860,6	76,2	60,1	44,9	74,8
Харківська	270 668,0	171 035,6	63,2	97,7	60,5	61,9
Херсонська	82 473,5	55 496,8	67,3	75,4	49,4	65,5
Хмельницька	91 223,6	67 130,4	73,6	68,4	49,0	71,6
Черкаська	117 839,7	73 833,7	62,7	91,0	55,2	60,7
Чернівецька	54 547,6	42 028,7	77,0	60,3	46,3	76,7
Чернігівська	80 335,9	59 867,3	74,5	72,4	51,5	71,1
Разом	5 289 175,3	2 906 060,0	54,9	2 384,5	1 419,7	59,5
Середнє значення	211 567,0	116 242,4	54,9	115,1	63,2	54,9

У п'ятому розділі “**Методологічні засади реалізації фінансової політики України на основі розвитку управління фінансовим потенціалом території**” запропоновано методологічні засади розвитку фінансової політики в Україні шляхом оптимізації управління ФП, визначено концептуальні засади паспортизації регіонів України на базі оцінки їх ФП, обґрунтовано принципові засади розвитку міжбюджетних відносин за рахунок управління ФП, удосконалено методологічні засади управління фінансовим потенціалом як складової реалізації фінансової політики України.

Автором продемонстровано, що для створення дієвої системи фінансово-го управління в країні необхідно уніфікувати інформацію, що характеризує рух фінансових ресурсів, оскільки офіційні оцінки, як правило, мають певні похибки. Перспективним напрямом розв'язання проблеми інформаційної асиметрії на рівні “держава-регіони” є повна ідентифікація фінансових потоків території з обов'язковою оцінкою фінансового потенціалу. В роботі пропонується створення паспорту фінансового потенціалу території (ПФПТ), який міститиме базову інформацію про певний регіон, про фінансові потоки за складовими ФПТ, а також оперативні, тактичні і стратегічні орієнтири щодо обсягів ФП економічних суб'єктів.

Використання ПФПТ дозволить підвищити якість фінансового планування, надасть базу для забезпечення контролю за ефективністю заходів фінансової політики, а також може виступати як підстава для забезпечення відповідальності виконавців за ті чи інші заходи з управління ФП та реалізації фінансової політики в цілому. ПФПТ також дозволить визначити ефективність використання фінансових можливостей території як в цілому, так і в розрізі складових фінансового потенціалу (табл. 8). Це стане підґрунтям для здійснення адекватної фінансової політики.

**Таблиця 8 – Фрагмент паспорта фінансового потенціалу
Сумської області, млн грн.**

№ пор.	Складові фінансового потенціалу	ФП, 2009 р.	Ранг регіону 2009 р.	ФП, 2010 р.	Ранг регіону 2010 р.	Питома вага регіону, %	Зміна обсягу ФП		Зміна рангу
							абс.	%	
1	ФП домогосподарств	22 974,9	17	26 896,7	17	2,05	3 921,8	17,07	0
2	ФП підприємств	20 288	15	22 810,9	14	1,20	2 522,9	12,44	1
3	ФП банків	16 790,7	14	17 627,8	14	2,15	837,1	4,99	0
4	Інвестиційна складова ФП	1 897,2	15	2 837,8	13	0,80	940,6	49,58	2
5	Зовнішньоекономічна складова ФП	2 216,6	8	2 029,9	9	12,12	-186,7	-8,42	-1
6	Загальнодержавна складова ФП	16 503,9	18	21 385,5	18	2,55	4 881,6	29,58	0
7	ФП місцевих органів влади	1 371,1	14	1 527,7	15	1,89	156,6	11,42	-1
8	Разом	82 042,4	15	95 116,3	15	1,80	13 073,9	15,94	0

Присутність у паспортах орієнтирів для подальшого розвитку фінансового потенціалу може виступати як база для розробки короткострокових і довгострокових фінансових планів та програм соціально-економічного розвитку держави та її регіонів.

Аналізуючи фінансову політику в Україні та проблеми, що існують в її реалізації сьогодні, у роботі зазначається, що однією з головних є проблема бюджетного вирівнювання та міжбюджетних відносин. Станом на початок

2011 року частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів дорівнювала майже 50 % (при 20–30 % на початку 2000-х років). Недостатній рівень самостійності місцевих бюджетів разом з відсутністю у місцевих органів влади зацікавленості у підвищенні результатів фінансово-економічної діяльності призводять до неефективного використання фінансового потенціалу. Автором обґрунтовується, що принципово невірним та дестимулюючим є визначення суми міжбюджетних трансфертів за фактом, виходячи з розриву у поточних доходах і витратах бюджету території. Існуючий формульний підхід розрахунку суми трансфертів створює передумови для приховування місцевими органами влади доходів. Обґрунтовується доцільність застосування даного підходу у системі міжбюджетного вирівнювання як бази для порівняння фінансових потенціалів територій.

Суть запропонованого автором альтернативного підходу до оцінки дохідної бази місцевого бюджету полягає в знаходженні співвідношення доходів місцевого бюджету (без урахування трансфертів) до обсягів ФПТ з урахуванням рівня його використання та з оцінкою еталонного значення рівня генерації доходної частини місцевого. Результати розрахунків рівня використання фінансового потенціалу в розрізі областей України показали, що кращі значення даного показника наступні: Житомирська – 1,75 %, Чернівецька – 1,73 %, Кіровоградська – 1,68 %, Одеська і Хмельницька – 1,67 %). Отже, як поточний орієнтир рівня генерації доходів місцевого бюджету з одиниці фінансового потенціалу у роботі було обрано значення 1,7 %. На основі застосування запропонованого підходу автором проведено порівняння дефіцитів місцевих бюджетів (табл. 9).

Таблиця 9 – Порівняння дефіцитів місцевих бюджетів за наявним методом та методологією на основі оцінки ФПТ, тис. грн.

Область/регіон	Видатки, скореговані на обсяг субвенцій	Доходи місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів)	Обсяг дефіциту за наявними нормами (з урахуванням субвенцій)	Доходи місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів, розраховані на базі ФПТ)	Обсяг дефіциту на базі фінансового потенціалу (з урахуванням субвенцій)
АР Крим	7 552 491	5 004 117	-2 548 374	5 004 117	-2 548 374
Вінницька	4 227 461	1 930 373	-2 297 088	1 979 509	-2 247 952
Волинська	2 879 882	1 057 414	-1 822 469	1 247 829	-1 632 054
Дніпропетровська	8 868 444	7 048 946	-1 819 498	9 911 282	1 042 838
Донецька	11 096 115	8 611 545	-2 484 569	11 270 988	174 874
Житомирська	3 485 548	1 530 239	-1 955 309	1 530 239	-1 955 309
Закарпатська	3 354 856	1 140 817	-2 214 039	1 281 654	-2 073 202
Запорізька	4 970 942	3 261 779	-1 709 163	3 672 039	-1 298 903

Продовж. табл. 9

Область/регіон	Видатки, скореговані на обсяг субвенцій	Доходи місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів)	Обсяг дефіциту за наявними нормами (з урахуванням субвенцій)	Доходи місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів, розраховані на базі ФПТ)	Обсяг дефіциту на базі фінансового потенціалу (з урахуванням субвенцій)
Івано-Франківська	3 877 860	1 466 367	-2 411 493	1 709 352	-2 168 508
Київська	15 148 558	18 075 996	2 927 438	19 925 931	4 777 373
Кіровоградська	2 650 628	1 250 080	-1 400 549	1 267 833	-1 382 796
Луганська	5 432 075	3 352 435	-2 079 640	4 105 061	-1 327 013
Львівська	6 658 035	3 378 091	-3 279 945	3 553 296	-3 104 739
Миколаївська	3 127 661	1 686 502	-1 441 159	1 940 938	-1 186 723
Одеська	6 354 251	4 123 818	-2 230 434	4 189 035	-2 165 217
Полтавська	4 125 290	2 591 372	-1 533 918	3 055 293	-1 069 997
Рівненська	3 224 678	1 320 228	-1 904 450	1 400 287	-1 824 391
Сумська	2 994 709	1 527 715	-1 466 994	1 616 977	-1 377 732
Тернопільська	2 800 333	978 068	-1 822 265	1 111 734	-1 688 599
Харківська	6 968 942	4 426 376	-2 542 567	4 601 351	-2 367 591
Херсонська	2 855 888	1 249 003	-1 606 885	1 402 050	-1 453 839
Хмельницька	3 625 296	1 524 764	-2 100 533	1 550 801	-2 074 495
Черкаська	3 567 754	1 749 000	-1 818 754	2 003 275	-1 564 479
Чернівецька	2 499 771	944 768	-1 555 003	944 768	-1 555 003
Чернігівська	2 899 693	1 285 964	-1 613 729	1 365 710	-1 533 983
Всього	125 247 160	80 515 770	-44 731 391	91 641 346	-33 605 814

Автором акцентується увага на невідповідності між можливостями регіонів і їх реалізацією – майже всі регіони декларують більші дефіцити, ніж реально могли мати, що пов'язано з існуючою формулою міжбюджетного вирівнювання, яка ап'орі не є стимулятором збільшення доходів місцевих бюджетів. Загальний обсяг дефіциту виявляється на 25 % меншим за той, що декларується місцевими бюджетами і фактично узгоджений державою, а також, відповідним чином, шляхом надання дотацій вирівнювання, компенсований.

Виходячи з того, що під управлінням ФПТ в роботі розглядалась система цільових орієнтирів, принципів і механізмів реалізації управлінських рішень, спрямованих на його формування, розвиток і підвищення ефективності використання на макро- і макрорівні в розрізі основних складових, механізм управління ФП було обґрунтовано і формалізовано (рис. 2).

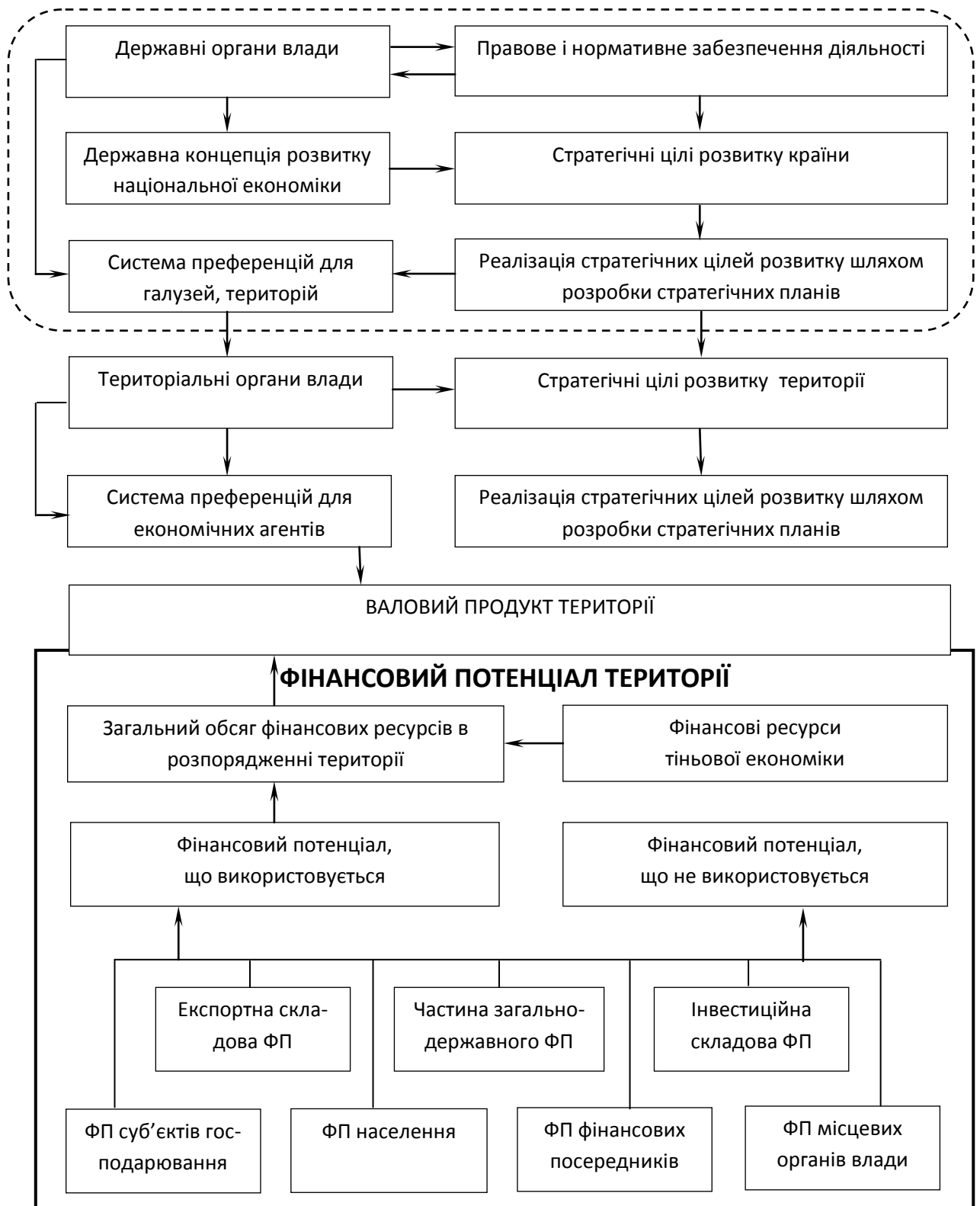

Рисунок 2 – Механізм управління фінансовим потенціалом території

У роботі пропонується внесення зміни до формули розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів. Замість розрахункового обсягу доходів (кошика

доходів), закріплених за відповідними місцевими бюджетами, пропонується використовувати обсяг ФПТ, скорегований на рівень ефективності його використання. Таким чином, базова формула для розрахунку обсягів дотації вирівнювання матиме наступний вигляд:

$$T_i = a_i \cdot (V_i - \Phi\Pi_i \cdot K_{efn} / 100\%), \quad (1)$$

де T_i – обсяг дотації вирівнювання з державного бюджету, що надається конкретній i -й території (бюджету Автономної Республіки Крим, обласному бюджету, зведеному бюджету міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, району) або коштів, що передаються з бюджетів таких територій до державного бюджету;

V_i – розрахунковий показник обсягу видатків i -ї території;

K_{efn} – рівень використання фінансового потенціалу;

$\Phi\Pi_i$ – фінансовий потенціал i -ї території;

a_i – коефіцієнт вирівнювання відповідної i -ї території.

У роботі розраховано обсяги дотацій відповідно до модифікованої формули. Як свідчать розрахунки, умовно держава несе більше 9 млрд грн. додаткових видатків на компенсацію неефективності діяльності органів місцевої влади. Таким чином, розрахунок обсягів дотацій вирівнювання на базі даних щодо ФПТ дає змогу провести реальну оцінку як обсягів доходів місцевого бюджету, так і обсягів компенсації, на які вона може претендувати.

За умови використання ФП економічних суб'єктів як об'єктивної бази для оцінки надходжень бюджету, за рахунок підвищення ефективності його використання та вжиття дієвих заходів по боротьбі з тіньовою економікою система міжбюджетного вирівнювання зміниться докорінно. Зрозуміло, що реалізація таких заходів обов'язково передбачає внесення змін до Податкового кодексу в частині збільшення фінансової самостійності регіонів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає у необхідності подальшого розвитку теоретико-методологічних засад управління фінансовим потенціалом території з метою реалізації на його основі ефективної державної фінансової політики.

Основні висновки виконаного дисертаційного дослідження полягають у наступному.

Визначено, що фінансова політика є складовою економічної політики. Фінансова політика у загальному вигляді – це процес формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів для досягнення заздалегідь визначених цілей і завдань. Державна фінансова політика – це складова економічної політики

держави, яка являє собою систему заздалегідь визначених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними інститутами з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями її економічного і соціального розвитку. Залежно від класифікаційних ознак у проведеному дослідженні фінансова політика визначена і розглядалась як: стратегічна і тактична; конструктивна і деструктивна; економічного зростання, обмеження ділової активності або стабілізації. Фінансова політика складається з бюджетно-податкової політики, грошово-кредитної політики і політики управління державним боргом.

На основі аналізу реалізації окремих складових фінансової політики України до і під час світової фінансової кризи визначено, що, незважаючи на ряд позитивних тенденцій у провадженні заходів державної фінансової політики, все ще залишаються проблемними такі її аспекти, як: реструктуризація доходної і видаткової частин державного бюджету, остаточне усунення дефіциту бюджету, зменшення абсолютного розміру державного боргу і його питомої ваги до ВВП, реформа системи міжбюджетного вирівнювання в Україні, узгодження державної фінансової політики з грошово-кредитною політикою НБУ.

На основі аналізу досвіду управління фінансовою політикою в європейських країнах визначено типовий перелік інструментів реалізації державної фінансової політики, реалізація яких дозволяє досягти максимальної її ефективності, а також параметри цих інструментів, що є найбільш прийнятними в умовах фінансово-економічної кризи та нестабільності світової фінансової системи. Державна фінансова політика у кожній країні має відмінності у пріоритетних напрямках реалізації, у методах впливу та інструментах, що використовуються.ДФП в Україні не забезпечує достатнього рівня доходів бюджету відносно ВВП, зорієнтована на його формування, в першу чергу, за рахунок податкових надходжень, вимушена будуватись у зовнішніх відносинах на високому ризику країни.

Доведено, що важливою складовою фінансової політики держави є фінансовий потенціал території, який виступає як її базис. Фінансовий потенціал території – це загальна функція і оціночний показник щодо можливості території залучати, створювати та використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку. Структуру фінансового потенціалу формують суб'єкти – держава, підприємства, кредитно-фінансові організації, домогосподарства та зовнішні економічні агенти.

У роботі визначено особливості формування і регулювання фінансового потенціалу на різних рівнях, а саме запропоновано перелік джерел фінансових ресурсів та інструментів державної фінансової політики, що впливають на розмір фінансового потенціалу на різних рівнях (державний і місцевий) в розрізі складових фінансової політики (бюджетно-податкової, грошово-кредитної та політики управління державним боргом).

Доведено, що міжнародні рейтинги та рейтингові агентства здійснюють значний вплив на формування фінансового потенціалу території. На базі дослі-

дження впливу рейтингування на формування фінансового потенціалу території визначено, що побудова адекватної системи взаємодії з рейтинговими агентствами як міжнародними, так і національними є необхідним елементом процесу управління фінансовим потенціалом території.

Запропоновано методологічні засади та методичні рекомендації щодо оцінки фінансового потенціалу території на основі інтегрального показника фінансового потенціалу території. В роботі обґрунтовано необхідність врахування впливу рівня тінізації економіки при оцінці фінансового потенціалу. З метою уникнення недоліків існуючих науково-методичних підходів до оцінки фінансового потенціалу в роботі запропоновано розрахунок валового і чистого фінансового потенціалу. При цьому валовий потенціал характеризується сумою потенціалів його складових, а чистий потенціал коригується на перехресні фінансові потоки, які виникають між його складовими частинами.

На основі оцінок фінансового потенціалу регіонів України, відповідно до запропонованих у роботі науково-методичних підходів, розроблено “карту фінансового потенціалу України”, яка дає графічну інтерпретацію розподілу регіонів України за рівнем фінансового потенціалу.

Визначено концептуальні засади паспортизації регіонів України на базі оцінки їх фінансового потенціалу. Запропоновано структуру та поелементний опис складових паспорта фінансового потенціалу території. Доведено, що використання паспортів фінансового потенціалу території дозволить підвищити якість фінансового планування, рівень прозорості фінансової політики, контроль за ефективністю та відповідальністю виконавців за результати роботи.

Розроблено принципові засади розвитку міжбюджетних відносин на базі управління фінансовим потенціалом, які передбачають використання у формулі розрахунку дотацій вирівнювання замість доходів бюджету відповідної території обсягу її фінансового потенціалу, скорегованого на рівень його використання. Розрахунки, проведені у роботі, показали, що такий підхід дозволить якісно поліпшити стан міжбюджетних відносин в Україні.

Розвинуто концептуальні засади і методичні положення управління фінансовим потенціалом території – системи цільових орієнтирів, принципів і механізмів реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування і розвиток фінансового потенціалу і підвищення ефективності його використання на макро- і мікрорівні та в розрізі основних складових. Розроблені методологічні засади управління фінансовим потенціалом в контексті реалізації фінансової політики держави передбачають формулювання ієрархії цільових орієнтирів, методів, складу суб’єктів і об’єктів управління, механізму управління і його інструментів, а також загальний алгоритм управління фінансовим потенціалом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території / В. Г. Боронос. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 310 с. (18,14 друк. арк.).
2. Боронос В. Г. Сутність і структура бюджетної системи України / В. Г. Боронос // Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку міста : монографія: у 2 т. – Том 2. Інструменти інвестиційного забезпечення соціально-економічного розвитку міста / за заг. ред. А. О. Єпіфанова, Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – С. 12–18 (0,4 друк. арк.).
3. Боронос В. Г. Теоретичні засади функціонування фінансового механізму управління інноваційним розвитком економіки / В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку : монографія / за заг. ред. Т. А. Васильєвої, В. Г. Боронос. – Суми : Видво СумДУ, 2009. – С. 121–136 (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано теоретичні засади функціонування фінансового механізму управління інноваційним розвитком (0,35 друк. арк.).
4. Боронос В. Г. Критерії вдосконалення фінансового механізму управління інноваційним розвитком екологічного спрямування економіки [Текст] / В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Проблеми управління інноваційним підприємництвом екологічного спрямування : монографія / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2007. – С. 202–224 (1,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: розроблено критерії вдосконалення фінансового механізму управління інноваційним розвитком екологічного спрямування (0,6 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях

5. Боронос В. Г. Паспорт фінансового потенціалу регіону як основа для реалізації державної фінансової політики території / В. Г. Боронос // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. Випуск 35. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 63–68 (0,3 друк. арк.).
6. Козьменко С. М. Світові рейтинги та їх роль у формуванні фінансового потенціалу території / С. М. Козьменко, В. Г. Боронос, О. Л. Пластун // Вісник Львівської державної академії. – 2012. – № 22. – С. 215–221 (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок*: вказано на позиції України у ключових світових рейтингах та визначено, яким чином це впливає на фінансовий потенціал території (0,2 друк. арк.).
7. Боронос В. Г. Розвиток відносин з рейтинговими агентствами як складова управління фінансовим потенціалом території / В. Г. Боронос // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Серія

- “Економічні науки”. – Випуск 30: У трьох частинах, 2012. – Ч. III. – С. 217–221 (0,25 друк. арк.).
8. Боронос В. Г. Аналіз теоретико-методологічних засад фінансового потенціалу / В. Г. Боронос // Вісник УАБС НБУ. – 2012. – № 1 (32). – С. 22–26 (0,3 друк. арк.).
 9. Боронос В. Г. Дослідження сутності фінансового потенціалу території / В. Г. Боронос // Научно-практический журнал “Экономика и управление”. – 2012. – № 4. – С. 82–87 (0,3 друк. арк.).
 10. Боронос В. Г. Основні характеристики фінансового потенціалу території / В. Г. Боронос // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2012. – № 2 (12). – С. 76–83 (0,35 друк. арк.).
 11. Боронос В. Г. Науково-методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу території / В. Г. Боронос // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 34. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 86–96 (0,5 друк. арк.).
 12. Kozmenko S. The development of inter-budgetary relations on basis of assessment of regions financial potential [Текст] / S. Kozmenko, V. Boronos, O. Plastun // Економіст. – 2012. – № 5 (307). – С. 16–20 (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок*: доведено необхідність врахування фінансового потенціалу при розрахунку обсягів дотацій вирівнювання (0,2 друк. арк.).
 13. Боронос В. Г. Особливості реалізації бюджетно-податкової політики України та визначення напрямів її розвитку / В. Г. Боронос // Бізнес-інформ. – 2012. – № 6 (413). – С. 145–148 (0,3 друк. арк.).
 14. Боронос В. Г. Роль і місце фінансового потенціалу території в державній фінансовій політиці / В. Г. Боронос // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою : зб. наук. праць. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Том XIII. – (Серія “Економіка”, вип. 218) – С. 8–17 (0,6 друк. арк.).
 15. Боронос В. Г. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос // Вісник СНАУ. Серія: “Фінанси і кредит”. – 2011. – № 2 (31). – С. 76–85 (0,45 друк. арк.).
 16. Боронос В. Г. Формування механізму оптимізації структури капіталу та його вплив на фінансовий потенціал підприємства / В. Г. Боронос // Механізм регулювання економіки. – 2010. – Т. 1 (47). – № 3. – С. 154–165 (0,5 друк. арк.).
 17. Боронос В. Г. Проблеми інформаційного забезпечення оцінки фінансового потенціалу регіону / В. Г. Боронос // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ– 2011. – № 2 (26). – С. 99–101 (0,2 друк. арк.).
 18. Боронос В. Г. Вплив інноваційного потенціалу на розвиток регіону: фінансова складова / В. Г. Боронос // Вісник СумДУ. – (Серія “Економіка”). – 2012. – № 3 – С. 12–20 (0,6 друк. арк.).
 19. Боронос В. Г. Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Аналітично-інформаційний журнал “СХІД”. Спецвипуск – 2011. – № 1(108) – С. 32–36 (0,3 друк. арк.). *Особистий*

- внесок*: проаналізовано основні підходи до розуміння сутності фінансового потенціалу (0,15 друк. арк.).
20. Боронос В. Г. Місце і роль фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос // Міжгалузевий науково-практичний журнал “Проблеми науки”. – 2010. – № 11. – С. 18–24 (0,4 друк. арк.).
 21. Боронос В. Г. Формування стратегічних напрямків планування та забезпечення фінансової безпеки території / В. Г. Боронос, Л. С. Малахова // Економіка: теорії проблеми і практики : збірник наукових праць. – 2009. – Випуск 252: В 6 т. – Т. 3. – С. 806–812 (1,0 друк. арк.). *Особистий внесок* – визначено сутність фінансової безпеки території (0,5 друк. арк.).
 22. Боронос В. Г. Розвиток банківської системи України в контексті забезпечення перерозподілу ресурсної складової інноваційного потенціалу національної економіки / В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1 (127). – С. 80–82 (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено основні тенденції розвитку банківської системи України (0,1 друк. арк.).
 23. Боронос В. Г. Планування фінансового забезпечення пріоритетних напрямів розвитку в умовах економічної кризи / В. Г. Боронос, І. П. Кулешова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – 2009. – Випуск 249: В 6 т. – Т. 2. – С. 337–344 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено роль фінансового планування в умовах економічної кризи (0,2 друк. арк.).
 24. Боронос В. Г. Бюджетно-податкові інструменти механізму управління екологічно спрямованим інноваційним розвитком економіки/ В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Світ фінансів. – 2008. – Випуск 4 (17) – С. 175–181 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено основні інструменти бюджетно-податкового механізму (0,2 друк. арк.).
 25. Боронос В. Г. Дефіцит ресурсів та інноваційний розвиток – проблеми пошуку компромісу / В. Г. Боронос, А. В. Снопченко // Вісник СНАУ. Серія: “Фінанси і кредит”. – 2008. – № 1 (24) – С. 339–343 (0,3 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано основні проблеми інноваційного розвитку України (0,15 друк. арк.).
 26. Боронос В. Г. Концептуальні засади програмно-цільового методу фінансування еколого-інноваційного розвитку / В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Вісник СНАУ. – (Серія “Фінанси та кредит”). – 2006. – № 1. – С. 83–89 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено сутність програмно-цільового методу фінансування (0,4 друк. арк.).
 27. Боронос В. Г. Финансовое обеспечение инвестиционной составляющей экологически устойчивого развития / В. Г. Боронос, В. Н. Боронос, П. Н. Рубанов // Вісник Сумського державного університету”. – (Серія “Економіка”). – 2003. – № 6. – С. 14–20 (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано основні інструменти фінансування інвестиційної складової стійкого розвитку (0,2 друк. арк.).

28. Боронос В. Г. Фінансове регулювання і перспективи розвитку економічних інструментів реалізації екологічної політики / В. Г. Боронос, В. Н. Боронос, П. Н. Рубанов // Механізм регулювання економіки, економіка природодопользования, економіка підприємства и організація виробництва. – 2002. – № 3–4. – С. 67–89 (1,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено сутність та складові екологічної політики та фінансова складова її реалізації (0,4 друк. арк.).
29. Боронос В. Г. Налоговое регулирование взаимодействия экономики и экологии / В. Г. Боронос, В. В. Буряковский, В. Н. Боронос // Вісник Сумського державного університету. – 1997. – № 2 (8). – С. 68–80 (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано вплив фіскальної політики держави на стан екології (0,2 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

30. Боронос В. Г. Моделювання макроекономічних індикаторів розвитку регіонів: оцінка рейтингу / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку : зб. тез доп. XI Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Хмельницький, 2011. – С. 56–60 (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано основні підходи до побудови рейтингів територій (0,1 друк. арк.).
31. Боронос В. Г. Роль та місце бюджетно-податкового потенціалу регіону в системі регіонального фінансового управління / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования : мат. VIII Междунар. науч.-практ. конф. / [НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований / редкол. : Богачев С. В. и др.]. – Донецк : Изд-во “Ноулидж”. – 2011. – С. 41–44 (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено сутність бюджетно-податкового потенціалу регіону (0,1 друк. арк.).
32. Боронос В. Г. Системно-структурний зміст фінансового потенціалу регіону / В. Г. Боронос, І. П. Кулешова // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 6–7 травня 2010 р. / редкол.: О. В. Прокопенко та ін. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – С. 42–44 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено сутність та структуру фінансового потенціалу регіону (0,05 друк. арк.).
33. Боронос В. Г. Формування комплексної методики оцінки фінансового потенціалу регіону / В. Г. Боронос // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 6–7 травня 2010 р. / редкол. : О. В. Прокопенко та ін. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – С. 38–40 (0,12 друк. арк.).
34. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал підприємств регіону: основні види та фактори росту / В. Г. Боронос // Сучасні проблеми управління виробництвом : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, ДонНТУ, 14–15 жовтня 2010 р. – Донецьк : ДВНЗ “ДонНТУ” , 2010. – С. 66–67 (0,1 друк. арк.).

35. Боронос В. Г. Концепція формування фінансового потенціалу / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль : Тернопільський національний економічний університет, 2010. – С. 101–102 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: запропоновано основні напрямки розвитку управління фінансовим потенціалом (0,05 друк. арк.).
36. Боронос В. Г. Необхідність структурної трансформації економіки України в контексті забезпечення економічної безпеки держави / В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства : мат. Всеукр. наук.-практ. конф.: Секція 1: Інноваційна складова розвитку трансформаційної економіки (Одеса, 21–22 квітня, 2009 р.). – Одеса, 2009. – С. 16–17 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено сутність та складові економічної безпеки держави (0,05 друк. арк.).
37. Боронос В. Г. Підходи до удосконалення економічного механізму забезпечення екологічної безпеки розвитку території / В. Г. Боронос, Л. С. Малахова // Сучасні підходи, методи і моделі в управлінні фінансами: економічний і соціальні аспекти : мат. II Всеукр. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених. – Хмельницький, 2009. – С. 21–22 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано сутність екологічної безпеки у складі економічної і фінансової безпеки держави (0,05 друк. арк.).
38. Боронос В. Г. Особливості фінансового стимулювання розвитку інноваційного потенціалу економіки / В. Г. Боронос, К. В. Савченко, Н. О. Сторчака // Моделювання сучасних економічних процесів та інформаційні технології : мат. I Всеукр. наук.-практ. конф. – Т. 2. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – С. 99–101 (0,12 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано інструменти стимулювання інноваційного потенціалу економіки (0,04 друк. арк.).
39. Боронос В. Г. Джерела та форми фінансового забезпечення бюджетних програм / В. Г. Боронос, І. П. Кулешова // Наукова думка інформаційного століття – 2009 : мат. V Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 88–90 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано сутність і механізм бюджетних програм (0,53 друк. арк.).
40. Боронос В. Г. Екологічні податки – як інструмент державного регулювання еколого-орієнтованого бізнесу / В. Г. Боронос, І. П. Кулешова // Дослідження та оптимізація економічних процесів : труди VI Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2008. – С. 196 (0,06 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначено види екологічних податків і продемонстровано зв'язок податків з фінансовою політикою держави (0,03 друк. арк.).
41. Боронос В. Г. Бюджетне фінансування в контексті забезпечення еколого-інноваційного розвитку / В. Г. Боронос, І. П. Кулешова // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 травня 2008 р.). – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. Т. 2. – С. 14–16 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: проаналізовано вплив різних

інструментів бюджетно-податкової політики на еколого-інноваційний розвиток держави (0,05 друк. арк.).

42. Боронос В. Г. Вплив бюджетно-податкової політики на систему фінансового регулювання еколого-інноваційного розвитку / В. Г. Боронос // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : мат. Наук.-практ. конф. (24–26 жовтня 2007 р.). – Тернопіль, 2007. – С. 371–372 (0,1 друк. арк.).

Підручники, посібники

43. Боронос В. Г. Фінансування інноваційної діяльності / В. Г. Боронос // Менеджмент для магістрів : підручник : у 2 т. / за заг. ред. О. Ф. Балацького, О. М. Теліженка. – Суми : Університетська книга, 2011. – Т. 1. – С. 218–223.
44. Боронос В. Г. Управління фінансовою санацією підприємств: методологія та практика : навч. посіб. / В. Г. Боронос, І. Й. Плікус. – Суми : Вид-во СумДУ, 2011. – 320 с.
45. Боронос В. Г. Управління фінансовою санацією підприємств : навч. посіб. / В. Г. Боронос, І. Й. Плікус, І. М. Кобушко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 437 с.
46. Боронос В. Г. Фінансовий менеджмент / В. Г. Боронос, К. В. Савченко // Бізнес-адміністрування: магістерський курс : підручник / за заг. ред. Л. Г. Мельника, С. М. Ілляшенко, І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2009. – С. 118–134.

АНОТАЦІЯ

Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2012.

У дисертаційній роботі проведено комплексне дослідження методології і практики управління фінансовим потенціалом території при реалізації фінансової політики і розроблено рекомендації щодо покращення управління фінансовим потенціалом території. Досліджено сутність та складові фінансової політики держави, проаналізовано державну фінансову політику України та визначено основні проблеми в організації і реалізації фінансової політики в Україні. З метою пошуку перспективних шляхів по боротьбі з існуючими проблемами досліджено закордонний досвід реалізації державної фінансової політики.

Визначено сутність та складові фінансового потенціалу території, а також роль і місце фінансового потенціалу в державній фінансовій політиці. Розглянуто особливості управління фінансовим потенціалом різних територій та проаналізовано методичні основи оцінки фінансового потенціалу території.

Доведено виключну роль світових рейтингів і оцінок у формуванні фінансового потенціалу території та обґрунтовано роль рейтингових агентств

у формуванні фінансового потенціалу країни. З метою підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом території розроблено організаційно-методичні заходи щодо оптимізації відносин з рейтинговими агентствами.

Досліджено роль тіньового сектора економіки у процесі управління фінансовим потенціалом території, на базі чого з урахуванням рівня використання Україною фінансового потенціалу розроблено науково-методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу території.

Розроблено концептуальні засади паспортизації регіонів України на базі оцінки їх фінансового потенціалу та обґрунтовано принципові засади розвитку міжбюджетних відносин на базі управління фінансовим потенціалом. Розвинуто концептуальні засади і методичні положення управління фінансовим потенціалом території.

Ключові слова: фінансова політика, фінансовий потенціал, оцінка фінансового потенціалу, управління фінансовим потенціалом, тіньова економіка, рейтинги, рейтингові агентства, фінансовий паспорт території, міжбюджетні відносини.

АННОТАЦИЯ

Боронос В. Г. Финансовый потенциал территории в государственной финансовой политике: методология и практика управления. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2012.

В диссертационной работе проведено комплексное исследование методологии и практики управления финансовым потенциалом территории при реализации финансовой политики и разработаны рекомендации по улучшению управления финансовым потенциалом территории. Исследована сущность и составляющие финансовой политики государства, проанализированы государственная финансовая политика Украины и определены основные проблемы в ее организации и реализации. С целью поиска перспективных путей по борьбе с существующими проблемами исследован зарубежный опыт реализации государственной финансовой политики.

Определено, что в зависимости от классификационных признаков финансовая политика может быть стратегической и тактической, конструктивной и деструктивной, экономического роста, ограничения деловой активности или стабилизации. Финансовая политика состоит из бюджетно-налоговой политики, денежно-кредитной политики и политики управления государственным долгом.

Анализ реализации отдельных составляющих финансовой политики Украины до и во время мирового финансового кризиса позволил сделать следующие выводы относительно состояния ее формирования и реализации: присутствуют общие позитивные тенденции в реализации государственной финансовой политики в рамках таких ее составляющих, как бюджетно-налоговая политика и политика управления государственным долгом. Проблемами, которые не были решены и требуют своего решения в ближайшей перспективе, являются: ре-

структуризация доходной и расходной части государственного бюджета, окончательное устранение дефицита бюджета, уменьшение абсолютного размера государственного долга и его удельного веса в ВВП, реформа системы межбюджетного выравнивания в Украине, согласование государственной финансовой политики с денежно-кредитной политикой НБУ. Анализ денежно-кредитной политики показал, что Национальный банк Украины в своих действиях постепенно отходит от применения методов прямого вмешательства и больше рассчитывает на инструменты, влияние которых на банковскую систему и ее субъектов носит косвенный характер.

В работе определены сущность и составляющие финансового потенциала территории, а также роль и место финансового потенциала в государственной финансовой политике. Рассмотрены особенности управления финансовым потенциалом различных территорий и проанализированы методические основы оценки финансового потенциала территории.

На базе оценок финансового потенциала регионов Украины была разработана “карта финансового потенциала Украины”, которая дает графическую интерпретацию распределения регионов Украины по уровню финансового потенциала.

Доказана исключительная роль мировых рейтингов и оценок в формировании финансового потенциала территории и обоснована роль рейтинговых агентств в формировании финансового потенциала страны. С целью повышения эффективности управления финансовым потенциалом территории разработаны организационно-методические мероприятия по оптимизации отношений с рейтинговыми агентствами.

Исследована роль теневого сектора экономики в процессе управления финансовым потенциалом территории на базе чего, с учетом уровня использования Украиной финансового потенциала разработаны научно-методические подходы к оценке финансового потенциала территории.

Разработаны концептуальные основы паспортизации регионов Украины на базе оценки их финансового потенциала и обоснованы принципиальные основы развития межбюджетных отношений на базе управления финансовым потенциалом. Развита концептуальная основа и методологические положения управления финансовым потенциалом территории.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовый потенциал, оценка финансового потенциала, управление финансовым потенциалом, теневая экономика, рейтинги, рейтинговые агентства, финансовый паспорт территории, межбюджетные отношения.

SUMMARY

Boronos V. G. Financial potential of the territory in the state financial policy: methodology and practice of management. – Manuscript.

Dissertation for the acquisition of the scientific degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher

Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2012.

The dissertation contains a comprehensive research of the methodology and practice of management of a territory’s financial potential during the realization of financial policy and recommendations for the improvement of management of the territory’s financial potential. This work studies the essence and elements of financial policy, analyzes the financial policy of Ukraine and defines the main problems in the organization and implementation of financial policy in Ukraine. To determine the perspective ways of fighting these problems, the financial policy in the developed countries is studied.

The essence and elements of the financial potential of territory as well as the role and place of financial potential in the financial policy are determined. The peculiar features of management of the financial potential of different territories are described. The methodological foundations for assessing the financial potential of a territory are analyzed.

We prove the decisive role of the world rankings and ratings in the formation of the financial potential of a territory and the role of rating agencies in the formation of a country’s financial potential. To improve the efficiency of the management of a territory’s financial potential we developed organizational and methodological approaches aimed at optimizing the relationships with the rating agencies.

The role of the shadow economy in the management of a territory’s financial potential is investigated. Considering the level of the financial potential used by Ukraine we developed scientific and methodological approaches to evaluate the financial potential of a territory.

The conceptual foundations of certification of the regions of Ukraine on the basis of the assessment of their financial potential are offered. Fundamental principles of inter-budgetary relations development on the basis of financial potential management are substantiated. Conceptual framework and methodological provisions of management of a territory’s financial potential are developed.

Key words: financial policy, financial potential, evaluation of financial potential, financial potential management, shadow economy, ratings, rating agencies, financial passport, inter-budgetary relations.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Козьменко Сергій Миколайович

Підписано до друку 20.09.2012
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 1,9.
Гарнітура Times. Тираж 120 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008